

Asia: VN/22264/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Ihmisoikeusjärjestö Artikla 3 ry ei kannata ehdotettua lainmuutosta.

Lakiehdotus heikentäisi toteutuessaan paperittomien oikeutta terveyteen, kun osalle paperittomista ei jatkossa turvattaisi välttämättömiksi arvioituja terveydenhuollon palveluja. Oikeus saada terveydenhuoltoa on ihmisoikeus. Välttämättömien terveydenhuollon palvelujen epääminen haavoittuvaisilta ihmisiltä ei ole eettinen eikä tehokas tapa vaikuttaa maahanmuuttoon. Tahdomme lisäksi kiinnittää huomiota siihen, että nyky muodossaan lakiehdotus uhkaisi heikentää myös raskauden ehkäisyyn liittyviä sekä raskaana olevien tarvitsemia ja synnytyksen jälkeisiä terveyspalveluja. Vaikka terveydenhuollon palvelujen turvaaminen entiseen tapaan paperittomille lapsille onkin myönteinen asia, välillisesti ehdotettu muutos saattaa vaikuttaa kielteisesti myös paperittomien lasten hyvinvointiin ja ihmisoikeuksiin.

Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, lakiehdotus heikentäisi perustuslain 6 §:ssä sekä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattua yhdenvertaisuuden toteutumista ja heikentäisi osan paperittomista perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvattua oikeutta välttämättömään huolenpitoon, 19 §:n 3 momentissa tarkoitettuja julkisen vallan jokaiselle turvaamia riittäviä terveyspalveluja sekä ainakin osan kohdalla 7 §:ssä turvattua oikeutta elämään. Välttämättömän hoidon viivästyminen saattaa vaarantaa paperittoman siirtolaisen terveyden, hyvinvoinnin ja pahimmillaan hengen. Lakiehdotukseen sisältyvät poikkeukset ovat riittämättömiä varmistamaan, etteivät vaikutukset kohdistuisi terveyspalvelujen saannin kannalta erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin: poikkeuksissa ei oteta huomioon paperittoman henkilön taloudellisista ja sosiaalisista syistä johtuvaa erityisen haavoittuvaa asemaa.

Lakiehdotusta perustellaan terveydenhuollon kantokyvyn turvaamisella, mutta lakiehdotuksen vaikutukset ovat tältä osin varsin epävarmoja. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, "monet sairaudet pahenevat hoidotta, ja kun kiireellisen hoidon määritelmä lopulta täyttyy, alun perin helposti ja vähäisin kustannuksin hoidettava sairaus voi vaatia kallista erityistason hoitoa" ja "[v]älttämättömän kiireettömän hoidon merkitys julkisen terveydenhuollon kantokyvyllä on vähäisempi kuin hoidon, joka on annettava kiireellisesti. --- Näin esitetty sääntely voisi olla myös haitaksi terveydenhuollon kantokyvyllä." Emme pidä tätä lakiehdotusta toimivana tai oikeasuhtaisena tapana vaikuttaa terveydenhuollon kantokykyyn.

Erytisenä huolenaiheena tahdomme nostaa esiin lakiehdotuksen vaikutukset raskauden ehkäisyyn liittyviin sekä raskaana olevien tarvitsemiin ja synnytyksen jälkeisiin terveyspalveluihin. Nykytilanteessa raskaana oleva tai lapsen synnyttänyt paperiton siirtolainen on oikeutettu kaikkiin välttämättömiksi arvioituihin terveydenhuollon palveluihin, ja hallituksen esityksen HE 112/2022 perusteella välttämättömiksi arvioituihin palveluihin sisältyvät ainakin "raskauteen ja synnytykseen liittyvät palvelut mukaan lukien neuvolapalvelut raskauden seuraamiseksi, ehkäisyyn liittyvät palvelut ja raskauden keskeytys". Toisin sanoen kaikki hyvinvointialueiden tarjoamat ehkäisyyn, raskauteen ja synnytykseen liittyvät palvelut katsotaan välttämättömiksi palveluiksi ja lisäksi raskaana olevalla tai synnyttäneellä on oikeus myös muihin välttämättömiin terveydenhuollon palveluihin.

Nyt esitysluonnoksessa sen sijaan ehdotetaan vain, että hyvinvointialueen olisi järjestettävä "välttämättömiksi arvioidut --- raskauteen liittyvät palvelut". Tämä muotoilu antaa ymmärtää, etteivät kaikki hyvinvointialueen järjestämät raskauteen liittyvät palvelut olisi välttämättömiä, ja jättää tulkinnanvaraiseksi sen, missä laajuudessa ehkäisyyn, raskauteen ja synnytykseen liittyvät palvelut on syytä järjestää paperittomille siirtolaisille. Erytisen huolestuttavana pidämme esitysluonnokseen sisältyvää esimerkkiä, että "[r]askauden ehkäisyä koskevat välttämättömät palvelut voisivat sisältää esimerkiksi ohjausta ja neuvontaa" (s. 37). Tämä antaa ymmärtää, että paperittomille tarjottavat ehkäisypalvelut ja muut raskauteen liittyvät palvelut voisivat olla huomattavasti suppeampia kuin muille hyvinvointialueen asukkailla tarjottavat vastaavat palvelut.

Nykymuodossaan lakiehdotus mahdollistaisi järjettömät tulkinnat, joissa hyvinvointialue esimerkiksi kustantaa paperittomalle ensin ehkäisyneuvontakäynnin, jolla todetaan ehkäisykapselin olevan hänelle sopivin ehkäisymenetelmä, ja maksaa sitten toistuvien aborttien aiheuttamat kustannukset, kun paperittomalla ei ole varaa ehkäisykapselin asetukseen. Tahdomme muistuttaa ennen järjestämislain 56 a §:n voimaantuloa vallinneesta kestävästä tilanteesta, jossa ainut yhteiskunnan tarjoama "perhesuunnittelukeino" paperittomalle siirtolaiselle saattoi kunnasta riippuen olla abortti, joka toisin kuin ehkäisy tulkittiin "kiireelliseksi hoidoksi". Tähän tilanteeseen palaaminen ei ole kenenkään edun mukaista. Paperittomien siirtolaisten ei pitäisi joutua kokemaan toistuvia ei-toivottuja raskauksia ja abortteja vain, koska yhteiskunta ei juuri heidän kohdallaan ole valmis turvaamaan riittäviä palveluja ei-toivottujen raskauksien ehkäisemiseksi. On sekä epäinhimillistä että taloudellisesti kannattamatonta yhteiskunnalta kieltäytyä tarjoamasta asianmukaisia ehkäisypalveluja niitä tarvitseville haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille ja suostua mieluummin maksamaan toistuvista aborteista ja niiden jälkiseurauksista.

Toistuviin abortteihin liittyy riskejä: niiden tiedetään esimerkiksi altistavan ennenaikaiselle synnytykselle tulevissa raskauksissa, jos osassa aborteista joudutaan tekemään kaavinta (Saccone et al. 2016). Ennenaikainen synnytys puolestaan saattaa johtaa keskosvauvan kalliseen tehohoitojaksoon sekä loppuiäkseen vammautuneen lapsen kuntoutuspalvelujen tarpeeseen.

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa valvovan komitean mukaan sopimusvaltioiden tulee turvata naisten oikeus oikea-aikaiseen pääsyyn laajoihin perhesuunnittelun, lisääntymisterveyden ja seksuaaliterveyden palveluihin. Miten "laajojen lisääntymisterveyden palvelujen" tarjoamista vasta siinä vaiheessa, kun lisääntyminen on jo tapahtunut, voisi pitää asianmukaisena ja oikea-aikaisena?

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen johdannossa todetaan lapsen tarvitsevan erityistä suojelua ja huolenpitoa "sekä ennen syntymää että sen jälkeen". Lapsen oikeuksien komitea on painottanut odottavien äitien terveydenhoidon merkitystä lapsen hyvinvoinnille ja terveydelle ja todennut, että terveyspalvelujen tulisi olla kaikkien raskaana olevien ja synnyttäneiden naisten saavutettavissa ilman syrjintää. Tässäkin esitysluonnoksessa todetaan, että "[r]askaana olevilla ihmisillä on Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa erityisasema erittäin haavoittuvan asemansa vuoksi. Valtioiden on erityisesti turvattava heidän oikeutensa saada terveydenhuollon palveluita. Myös vielä syntymättömän lapsen edun mukaista on raskaana olevan ihmisen terveyden ylläpito."

Tätä ajatellen on erittäin ongelmallista viestiä, että kaikki hyvinvointialueiden tarjoamat raskauteen liittyvät terveyspalvelut eivät olisi "välttämättömiä" ja jättää tulkinnanvaraiseksi, mitkä palvelut raskaana oleville paperittomille voi jättää järjestämättä. Esitysluonnoksessa jää tulkinnanvaraiseksi myös, onko raskaana oleva paperiton oikeutettu raskauteen liittymättömän mutta raskaana olevan hyvinvointiin ja mahdollisesti hänen syntymättömään lapseensaakin vaikuttavan terveysongelman välttämättömään hoitoon. Lakiehdotuksessa ei myöskään mainita synnytyksen jälkeisiä terveydenhuollon palveluja.

Jos tarkoituksena ei ole heikentää paperittomien oikeutta raskauteen liittyviin ja muihin raskaana olevien tarvitsemiin ja synnytyksen jälkeisiin terveydenhuollon palveluihin nykyiseen verrattuna, kyseinen lainkohta tulisi muuttaa esimerkiksi muotoon: "Edellä 1 momentista poiketen hyvinvointialueen on kuitenkin järjestettävä hyvinvointialueen alueella sijaitsevassa kunnassa oleskelevalle henkilölle raskauteen liittyvät terveydenhuollon palvelut, muut välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen tai välttämättömiksi arvioidut ihmisten välillä tarttuvien tartuntatautien ehkäisyä ja hoitoa koskevat terveydenhuollon palvelut." Lisäksi esitysluonnoksen sivun 37 viimeinen kappale tulisi korvata kappaleella, jossa todettaisiin yksiselitteisesti, että raskauteen liittyvät palvelut pitävät sisällään myös raskauden ehkäisyyn liittyvät palvelut, tai vaihtoehtoisesti raskauden ehkäisyyn liittyvät palvelut tulisi mainita lakitekstissä. Painotamme, että vaikka tämä muutos lieventäisi lakiehdotuksen kielteisiä vaikutuksia, se ei kuitenkaan korjaisi lakiehdotuksen muita ongelmia paperittomien siirtolaisten ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Pidämme myönteisenä sitä, että lakiehdotus ei pyri heikentämään paperittomien lasten oikeutta terveydenhuollon palveluihin. Kannamme kuitenkin huolta ehdotetun lainmuutoksen välillisistä vaikutuksista paperittomien lasten hyvinvointiin ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kuten esitysluonnoksessa todetaan: "Jos lapsesta huolehtiva aikuinen saisi jatkossa vain kiireellistä hoitoa, tämä voisi heikentää aikuisen terveyttä ja toimintakykyä sekä vaikuttaa aikuisen kykyyn huolehtia lapsen tarpeista. Aikuiselle myöntämättä jätetyt terveydenhuollon palvelut voivat vaikuttaa esimerkiksi lapsen osallistumismahdollisuuksiin varhaiskasvatukseen, koulutukseen tai harrastuksiin tai jopa pääsyyn sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin."

Esitysluonnoksessa todetaan myös, että "[v]anhemman hoitamattomasta sairaudesta johtuvat suorat tai kumuloituvat syyt voivat vaarantaa lapsen kasvun ja hyvinvoinnin toteutumisen siten, että tilanne voi johtaa viime kädessä lapsen kiireelliseen sijoitukseen lastensuojelulain nojalla." On sekä inhimillisesti että taloudellisesti kestävämpiä, jos lapsen oikeus olla omien vanhempiensa hoidettavana ei voi toteutua siksi, ettei hänen vanhemmallaan ole ollut mahdollisuutta saada välttämättömiä terveydenhuollon palveluja. Erään arvion mukaan yhden lapsen huostaanotto ja sijoitus aikuisikään asti saattaa maksaa jopa 1–1,6 miljoonaa euroa yhteiskunnalle (Välimaa 2022). Vertailun vuoksi esitysluonnoksessa arvioidaan yhden paperittoman henkilön välttämättömien terveyspalvelujen vuosikustannuksiksi keskimäärin noin 200 euroa, ja lakiehdotuksen arvioidaan alentavan valtion maksamia korvauksia vuositasolla vain 300 000 eurolla.

Katsomme, että lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi myös alaikäisten lasten vanhemmilla tulisi jatkossakin olla oikeus välttämättömiin terveydenhuollon palveluihin. Painotamme, ettei tämänkään muutoksen sisällyttäminen lakiehdotukseen poistaisi ehdotetun lainmuutoksen kielteisiä vaikutuksia, vaan ainoastaan lieventäisi niitä.

Edellä kuvatuista syistä Artikla 3 ry katsoo, että tämä lakiehdotus olisi askel taaksepäin ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ja se tulisi hylätä.

Ystävällisin terveisin,

Marika Kaksonen

Artikla 3 ry:n puheenjohtaja

Lähteitä:

Saccone G, Perriera L, Berghella V. Prior uterine evacuation of pregnancy as independent risk factor for preterm birth: a systematic review and metaanalysis. Am J Obstet Gynecol. 2016 May;214(5):572-91. <https://doi.org/10.1016/j.ajog.2015.12.044>

Välimaa M. Pienen lapsen huostaanotto voi maksaa jopa yli miljoona euroa – silti Suomen kaupungit kitsastelivat viime vuonna avussa, joka ehkäisisi ongelmia tehokkaasti. Helsingin Uutiset. 18.2.2022. <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/4482205>

Kaksonen Marika
Artikla 3 ry